

**6D110200 – Қоғамдық денсаулық сақтау мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған диссертацияның
Игисенова Альфия Иманғалиқызының «Медициналық, әлеуметтік және
психологиялық көмек қажеттілігін зерттеу негізінде егде жастағы
адамдарға медициналық-әлеуметтік көмекті жетілдіруді негіздеу» атты
жұмысына ресми рецензенттің**

РЕЦЕНЗИЯСЫ

**1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі мен оның жалпы ғылыми және
жалпы мемлекеттік бағдарламалармен байланысы (тәжірибелік
сұранысы және ғылым мен техниканы дамыту)**

Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 ж. 14 желтоқсандағы «Қазақстан-2050» стратегиясы Жолдауында «мемлекеттің одан әрі дамуы және 2050 жылға қарай әлемнің аса дамыған 30 мемлекеті қатарына кіруі бойынша қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағытына сәйкес қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағытына сәйкес ғылым мен техниканы дамыту) (одан әрі – ЭҮДҰ) Экономикалық ынтымақтастық және даму Ұйымының (одан әрі – ЭҮДҰ) мемлекеттері мен Қазақстан арасындағы барлық экономикалық және әлеуметтік даму салаларында даму бойынша алшақтықты жену керек. Мұндай жағдайды ұлттық денсаулықты сақтау денсаулықтың жоғары деңгейін, азаматтардың өмір сүру ұзактығын және сапасын аса тиімді әдістермен жаһандық және жергілікті қауіптерді ескерумен қамтамасыз етілуі керек және денсаулық сақтау саласындағы мемлекеттік саясаттың ішіндегі ең бастысы халық денсаулығын жақсарту бойынша шаралар болуы керек».

Қазақстанда егде және қарт жастағы тұлғалардың үлесін арттырудың тұрақты үдерісі халықтың жалпы әлемдік қартаю үдерісіне сәйкес келеді. Қартаю мәселесі Қазақстанға кейінде ғана әсерін тигізе бастады және оның салдары ретінде нормативтік-құқықтық құжаттамада да жан-жақты жеткілікті көрсетілмеген.

Қарт адамдар санының артуы медициналық құрылым жұмысында, ең алдымен алғашқы медициналық-санитариялық көмек (АМСК) құрылымында гериатриялық бағытты дамыту және жетілдіру қажеттілігін анықтайды. Егде және қарт адамдарға АМСК көрсетуде біршама ерекшеліктер бар, олар ағзаның жасына байланысты қызметтік өзгерістері негізіндегі көптеген созылмалы патологияға, физикалық белсенделіктің төмендеуіне және сыртқы көмекке тәуелділікке жоғары болуына байланысты. Бұл дәрігерлердің, сонымен қатар орта медициналық қызметкерлердің жұмыс жүктемесінің көлемінің үлкен болуымен анықталады. Сондықтан да, Қазақстан денсаулық сақтау жүйесі үшін айтарлықтай маңызды болып табылады.

Жоғарыда айтылғанның барлығы дерлік тақырыптың өзектілігі мен оның теориялық және тәжірибелік мәнін айқындайды.

2. Диссертацияға қойылатын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелер

Ізденуші А.И.Игисенованаң «Медициналық, әлеуметтік және психологиялық көмек қажеттілігін зерттеу негізінде егде жастағы адамдарға медициналық-әлеуметтік көмекті жетілдіруді негіздеу» атты диссертациялық жұмысы компьютерлі мәтінмен терілген 145 беттен тұрады. Оның ішінде: кіріспе, бірінші бөлім (әдеби шолу), негізгі бөлім, қорытынды, тәжірибелік ұсыныстар, пайдаланылған әдебиеттер тізімі мен қосымшалардан тұрады. Диссертация 39 кесте 76 суретпен көркемделген. Сонымен қатар, диссертациялық жұмыста пайдаланылған әдебиеттер саны 168.

Ізденушімен, 2012-2016 жж. аралығындағы Алматы қаласындағы егде және қарт адамдардың өлімі мен амбулаторлық-емханалық аурушандығының динамикасы зерттелінген.

Зерттеу жүргізген уақыт аралығында егде және қарт жастағы тұрғындар өлімінің көрсеткіші 2012 жылы 4524-тен 15%-ға төмендесе, 2016 жылы 100000 адамға шаққанда 3847,5-ке төмендеді. Егде және қарт тұрғындар өлімі инфекциялық аурулардан (ер адамдарда 3,7 есе), онкологиялық аурулардан (ер адамдар мен әйелдерде 1,2 есе), қан айналым жүйесі аурулардан (ер адамдарда 1,9 есе, әйелдерде 2,3 есе) төмендеген. Сонымен ауруларынан (ер адамдарда 1,6 есе, аскорыту жүйесі ауруларынан ер жүйесі ауруларынан ер адамдарда 1,3 есе, әйелдерде 1,2 есе өлу себебі жиілегендігі анықталынды..

Қаланың егде және қарт тұрғындары ауруларының құрылымы бірінші кезекте 2016 жылы 39,6% (95% 38,8-40,4) болған қан айналым жүйесі ауруларының есебінен болған. Екінші орында көз бен оның қосалқыларының аурулары – 8,7% (95%СИ 7,82-9,58). Үшінші орында – тыныс жүйесі аурулары – 8,5% (95%СИ 7,75-9,25); төртінші орында – аскорыту және эндокринді жүйе аурулары - 8,3% (95%СИ 7,71-8,89); бесінші орында – сүйек-бұлшықет жүйесінің аурулары - 7,1% (95%СИ 6,76-7,44); алтыншы орында – несеп-жыныс жүйесінің аурулары - 6,9% (95%СИ 5,91-7,89) алатындығы байқалды.

Алынған мәліметтердің талдауы егде және қарт адамдардың психологиялық көмекке қажеттілігі мен жасқа тәуелді статуспен негізделетін, физикалық белсенделіктерінің төмендеуімен, арасасатын адамдарының аз болуымен, эмоционалды және жеке тұрақсыздықтармен, егде және қарт жастағы адамдардың жаңа өмір жағдайлары мен болып жатқан оқиғаларға әлеуметтік-психологиялық бейімделулерінің қындығымен сипатталады.

Егде және қарт жастағы қала тұрғындарының 47,7% респонденттері қажеттіліктің 1 шартты класына жатады және жыл сайынғы медициналық бақылау мен қоғамдық өмірге белсенді интеграцияға қажет; 44,5% (қажеттіліктің 2 класы) - белсенді медициналық бақылауға, медициналық-әлеуметтік қызметтердің тұрғылықты жеріне жақын болуына қажетсінеді;

5,9% (қажеттіліктің 3 класы) - қарқынды стационарлық ем мен содан кейінгі үй жағдайында емдеудің қалпына келтіру кезеңіне және жартылай құнделікті әлеуметтік-тұрмыстық көмекті қажет ететіндер; 2% (қажеттіліктің 4 класы) – ұзақ уақытқа арналған немесе паллиативті медициналық көмекке және үде көрсетілетін тұрақты, жан-жақты тұрмыстық көмекті қажет ететіндер екендігі тұрақтанылды.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері негізінде, егде және қарт адамдарға алғашқы медициналық-санитарлық көмек ұйымдарында медициналық-әлеуметтік және психологиялық көмек көрсетуді жетілдіру бойынша тәжірибелік ұсыныстар жасалынды.

Зерттеу жұмысының құрылымдық әдіснамасы PhD диссертацияларына қойылатын талаптарға сәйкес, жұмыстың мақсаты мен міндеттерін толықтай айқындауға мүмкіндік береді.

3. Ізденушінің диссертациясында тұжырымдалған әрбір қағидаларының мен қорытындыларының негізделу және шынайылық дәрежесі

Диссертациялық жұмыс шынайы және репрезентативті зерттеу мәліметтері негізінде құралған.

Зерттеу жұмысында Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық құжаттары, Қазақстан Республикасының статистикалық жиынтықтары, 2012-2016 жылдардағы Қазақстан Республикасында егде және қарт жастағы адамдардың аурушандығы туралы деректер № 12 формадағы тіркеу-есеп беру құжаттары, Алматы қ. №2 және №5 қалалық емханалар тұрғысынан ресми статистика бойынша (өлім-жітімділік кестелері, №12 ф, статистикалық есеп нысандарының мәліметтері құжаттары қолданылды және бұл материалдарға талдау жүргізілді.

Әлеуметтік ақпараттың нақтылығы көрсеткіштердің негіздемесімен, өлшеу тұрақтылығы мен дұрыстығымен, мәліметтердің шынайылығы мен тұлғалық маңызы қамтылды.

Зерттеу мақсаты мен міндеттеріне сәйкес, алынған материалдарды статистикалық талдау аса ұқыптылықты қажет ететіндігін ескере келе, материалдарды жинақтау және талдау әдістерін таңдалынды.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, алынған мәліметтерді енгізу үшін МББЖ MS Access базасындағы бағдарлама қолданылды. Бағдарлама оператордың қате жіберуінен сақтайды және де өте ынғайлы интерфейс болып саналады.

Базаға енгізілген материалдар мәліметтері вариациялық статистиканың заманауи әдістері мен бағдарламалық қамтуларды (SPSS 22 и MS Excel, 7.0) қолдана отырып өндөлінді.

Ізденушінің диссертациясында тұжырымдалған әрбір қағидалары мен қорытындыларының негізделу және шынайылық дәрежесі жүргізілген зерттеудің жеткілікті көлемде әдіснамалық дұрыс құрылған зерттеулерге негізделгенін нақтылайды.

4. Ізденушінің диссертациясында тұжырымдалған әрбір қағидалары мен қорытындыларының жаңалық дәрежесі

А.И. Игисенованаң ғылыми жаңалығы ол егде және қарт адамдардың негізгі қажеттіліктерімен осы санат тұлғаларының денсаулық жағдайлары және созылмалы ауруларының болуымен негізделіп, және егде және қарт адамдардың алғашқы медициналық-санитарлық көмек деңгейінде медициналық-әлеуметтік және психологиялық көмекке қажеттіліктерін анықтауда тәуелділіктің сандық бағасының автоматтандырылған эксперttік жүйесі (ТСБАӘЖ) технологияларына негізделген жетілдірудің ұйымдастырушылық-қызметтік үлгісі жасалып, негізделіп, апробацияланды.

Диссертациялық жұмыстың нәтижелері жеткілікті деңгейде ғылыми жаңалығын көрсетті.

5. Алынған нәтижелердің ішкі бірлігінің бағалануы

Диссертациялық зерттеу жұмысының барысында алынған теориялық және практикалық нәтижелер тығыз бірлікте болуымен, ғылыми зерттеудің тағылымдық, тәжірибелік кезеңдерінің өзара сабактастырымен, жүйелілігімен, ғылыми-әдістемелік тәсілдерді ұтымды қолданумен, ғылыми аппараттың ауқымдылығымен анықталады. Алынған нәтижелер диссертацияның мақсаты мен міндеттерінен туындайды.

6. Ізденушінің алған нәтижелерінің тиісті өзекті мәселені, теориялық немесе қолданбалы міндетті шешуге бағытталғандығы.

Докторант А. И. Игисенованаң зерттеу нәтижесінде егде және қарт адамдардың заманауи жағдайда медициналық-әлеуметтік және психологиялық көмекке қажеттіліктері анықталды.

Егде және қарт адамдарды тәуелділіктің сандық бағасының автоматтандырылған эксперttік жүйесі (ТСБАӘЖ) бойынша шартты кластарға бөлу атап көрсеттіңде топтық және жеке деңгейде медициналық-әлеуметтік және психологиялық көмекке қажеттіліктерін қанағаттандыруға жағдай жасайтын медициналық-әлеуметтік шаралар кешенін жасауға мүмкіндік береді.

7. Диссертацияның негізгі қағидасы мен қорытындыларының жариялануына растама

Диссертация материалдары бойынша 28 ғылыми еңбек басылыш шығарылды, оның ішінде 11 ғылыми жарияланым ҚР БФМ білім және ғылым саласындағы бақылау Комитетімен ұсынылған ғылыми басылымдарда, 2 мақала - шетел Scopus базасында Research Journal of Pharmaceutical Biological and Chemical Sciences және Annals of Tropical Medicine and Public Health журналында, 8 жарияланым – халықаралық және шетел конференция жинақтарында, 5 мақала жергілікті «Актуальные проблемы теоретической и

клинической медицины» журналында басылып шығарылды. 2 авторлық құқық объектісіне құқықтық мемлекеттік тіркеу куәлігі алынды.

8. Диссертация мазмұнындағы және рәсімделуінде кеткен кемшіліктер

Зерттеу шешімдері өте ауқымды және оларды қысқаша келтіруге болар еді.

Аталған кемшіліктер ғылыми жұмыстың құндылығын жоймайды, сондықтан жоғары бағаланады.

9. Қорытынды.

А.И. Игисенованаң 6D110200 – Қоғамдық денсаулық сақтау мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған: «Медициналық, әлеуметтік және психологиялық көмек қажеттілігін зерттеу негізінде егде жастағы адамдарға медициналық-әлеуметтік көмекті жетілдіруді негіздеу» атты диссертациялық жұмыс аяқталған, дербес орындалған ғылыми жұмыс болып табылады.

Жоғарыда дәріптеліп ұсынылып отырған диссертацияның маңыздылығы бойынша алынған ғылыми нәтижелер Қазақстान Республикасының білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің «Ғылыми дәрежелерді беру ережелерінің» талаптарына сәйкес келе отырып, Игисенова Альфия Имангалиевнаны «6D110200 – Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша PhD докторы ғылыми дәрежесін алуға лайықты деп санаймын.

Ресми рецензент:

«Астана медицина университеті» АҚ

Директорлар Кеңесінің төрағасы,

медицина ғылымдарының докторы, профессор

Рахынбеков Т.К.

